

VỀ THỰC HIỆN DÂN CHỦ TRONG GIÁO DỤC ĐẠI HỌC Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

NGUYỄN THỊ HIỀN OANH^(*)

Dân chủ hiện nay đã và đang trở thành một xu thế của thời đại, không thể đảo ngược. Nhu cầu thể hiện cái tôi, “phá rào” của những khuôn sáo cũ, đặc biệt ở thế hệ trẻ - thế hệ nhạy cảm với những luồng tư tưởng văn hóa mới - đó là điều hay, điều đáng mừng và tất nhiên cũng còn nhiều điều đáng lo.

Vì thế, dân chủ trong giáo dục nói chung và giáo dục đại học nói riêng luôn là đề tài nóng bỏng lôi kéo sự chú ý của báo giới, công luận xã hội cũng như các chuyên gia, các nhà khoa học, các nhà lãnh đạo. Các vấn đề như chất lượng đào tạo kém, sinh viên ra trường thất nghiệp, sự xuống cấp đạo đức học đường, chương trình và nội dung giảng dạy nặng nề và bất cập, vấn đề đội ngũ giảng viên, sự bất bình đẳng trong giáo dục,... đã và đang làm cho cả xã hội lo lắng.

Lenin từng cho rằng, người không biết chữ đứng ngoài chính trị, trước hết phải dạy a, b, c cho họ đã, không thế thì không thể có chính trị. Không thế, thì chỉ có những tin đồn đại, những chuyện nhảm nhí, những chuyện hoang đường, những thiên kiến chứ không phải là chính

trị (3). Vì vậy, việc nâng cao trình độ dân trí, trình độ văn hóa cho nhân dân là nhân tố cơ bản để thực hiện *dân chủ*, giáo dục - đào tạo là một trong những tiêu chí của một xã hội dân chủ, bởi vì *dân chủ là biểu hiện của trình độ văn hóa chính trị*, có quan hệ *mật thiết* với trình độ dân trí, văn hóa nói chung. Chỉ khi nào người dân tự giác nhận thức được quyền hạn và nghĩa vụ của mình, tự giác tham gia vào công việc nhà nước, công việc xã hội, hoạt động với tư cách là công dân có tri thức, có văn hóa,... thì mới *thực sự* có điều kiện thực hiện dân chủ.

Trong giáo dục đại học, dân chủ thể hiện trong *sinh hoạt*, trong *học thuật*, tuy nhiên đó là dân chủ *có kỉ cương pháp luật*, *có nguyên tắc* chứ không tùy tiện chủ quan. Đó là nguyên tắc bất di bất dịch đối với cả người dạy lẫn người học.

I. Mục đích và nguyên tắc của việc thực hiện dân chủ trong giáo dục hiện nay

Quyết định số 04/2000/QĐ-BGD&ĐT ngày 1/3/2000 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục - Đào tạo về việc ban hành

^(*) TS., Học viện Chính trị - Hành chính khu vực II.

Quy chế dân chủ trong hoạt động của nhà trường đã chỉ rõ:

Thực hiện dân chủ trong nhà trường trước hết là nhằm thực hiện tốt nhất, có hiệu quả nhất những điều trong Luật Giáo dục theo phương châm “*dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra*” thông qua các hình thức dân chủ trực tiếp và dân chủ đại diện.

Bên cạnh đó, thực hiện dân chủ trong giáo dục cũng là hướng tới đảm bảo cho công dân, cơ quan, tổ chức được quyền giám sát, kiểm tra, đóng góp ý kiến tham gia xây dựng sự nghiệp giáo dục, làm cho sự nghiệp giáo dục thực sự là của dân, do dân và vì dân.

Thực hiện dân chủ trong nhà trường còn nhằm phát huy quyền làm chủ và huy động tiềm năng trí tuệ của người dạy và người học, đội ngũ cán bộ, công chức nhà trường theo luật định, góp phần xây dựng nền nếp, trật tự, kỷ cương trong mọi hoạt động của nhà trường, ngăn chặn các hiện tượng tiêu cực và tệ nạn xã hội, thực hiện nhiệm vụ phát triển giáo dục phù hợp với đường lối, chủ trương của Đảng và luật pháp của Nhà nước (1, Điều 1).

Việc thực hiện dân chủ trong giáo dục phải tuân thủ nguyên tắc trước tiên là: Mở rộng dân chủ phải đảm bảo sự lãnh đạo của tổ chức Đảng theo nguyên tắc tập trung dân chủ, thực hiện trách nhiệm của Hiệu trưởng và phát huy vai trò của các tổ chức, các đoàn thể trong nhà trường. Thực hiện dân chủ trong nhà trường phải phù hợp với Hiến pháp và pháp luật; quyền phải đi đôi với nghĩa vụ và trách nhiệm, dân chủ phải gắn liền với kỷ luật, kỷ cương trong nhà trường. Bên cạnh đó, cần xử lý nghiêm

minh những hành vi lợi dụng dân chủ, xâm phạm quyền tự do dân chủ làm ảnh hưởng đến uy tín và hoạt động của nhà trường (1, Điều 2).

II. Những nội dung thực hiện dân chủ trong giáo dục đại học ở nước ta hiện nay

1. Đối với Hiệu trưởng

Lắng nghe và tiếp thu những ý kiến của cá nhân, tổ chức, đoàn thể trong nhà trường và có các biện pháp giải quyết đúng theo chế độ, chính sách hiện hành của nhà nước, theo nội quy, quy chế, điều lệ của nhà trường và phù hợp với thẩm quyền, trách nhiệm được giao của hiệu trưởng.

Thực hiện chế độ hội họp theo đúng định kỳ như họp giao ban, họp hội đồng tư vấn, hội nghị cán bộ công chức hàng năm. Thực hiện chế độ công khai tài chính theo quy định của Nhà nước, công khai các quyền lợi, chế độ, chính sách và việc đánh giá định kỳ đối với nhà giáo, cán bộ, công chức, người học.

Gương mẫu đi đầu trong việc đấu tranh chống những biểu hiện không dân chủ trong nhà trường như: *chưa quyền, sách nhiễu, thành kiến, trù dập, giấu diếm, bưng bít, làm sai sự thật, làm trái nguyên tắc* và những biểu hiện không dân chủ khác.

Thực hiện nghiêm túc nguyên tắc tập trung dân chủ trong quản lý nhà trường. Phối hợp chặt chẽ với các tổ chức, đoàn thể, các cá nhân trong nhà trường, phát huy dân chủ trong tổ chức hoạt động của nhà trường. Hướng dẫn, đôn đốc, kiểm tra hoạt động của cấp dưới trực tiếp trong việc thực hiện dân chủ và kịp thời giải quyết những kiến nghị của cấp dưới theo thẩm quyền được

giao. Phối hợp với tổ chức công đoàn trong nhà trường tổ chức hội nghị cán bộ công chức mỗi năm một lần theo quy định của Nhà nước (1, Điều 4).

Phải lấy ý kiến tham gia đóng góp xây dựng của các cá nhân hoặc các tổ chức, đoàn thể trong nhà trường trước khi quyết định: Kế hoạch phát triển, tuyển sinh, dạy học, nghiên cứu khoa học và các hoạt động khác của nhà trường trong năm học; Quy trình quản lý đào tạo, những vấn đề về chức năng, nhiệm vụ của các tổ chức bộ máy trong nhà trường; Kế hoạch tuyển dụng, đào tạo, bồi dưỡng trình độ chuyên môn, nghiệp vụ của nhà giáo, cán bộ, công chức; Kế hoạch xây dựng cơ sở vật chất của nhà trường, các hoạt động dịch vụ, sản xuất của nhà trường; Các biện pháp tổ chức phong trào thi đua, khen thưởng hàng năm, lễ lối làm việc, xây dựng nội quy, quy chế trong nhà trường; Các báo cáo sơ kết, tổng kết theo định kỳ trong năm học (1, Điều 5).

2. Đối với nhà trường

Thông báo về mục tiêu đào tạo, chương trình và quy trình đào tạo, kế hoạch tuyển sinh, các nội quy, quy chế của nhà trường. Thông báo công khai các chế độ, chính sách đối với nhà giáo, cán bộ, công chức và người học.

Đặt hòm thư góp ý hoặc các hình thức góp ý khác để các cá nhân, tổ chức đoàn thể trong nhà trường thuận lợi trong việc góp ý kiến. Giải đáp các ý kiến và giải quyết đơn thư khiếu nại tố cáo theo luật định.

Định kỳ mỗi năm ít nhất một lần, nhà trường gặp gỡ đại diện của người học để nghe và trao đổi giải quyết

những vấn đề giảng dạy, học tập, rèn luyện, chế độ, chính sách, về đời sống vật chất, tinh thần và những vấn đề khác trong Nhà trường.

3. Đối với giáo viên, cán bộ, công chức

Thực hiện các nhiệm vụ và quyền của nhà giáo theo quy định của Luật Giáo dục. Tham gia đóng góp ý kiến về những nội dung quy định tại Điều 5 của Quy chế dân chủ trong giáo dục. Kiên quyết đấu tranh chống những hiện tượng bè phái, mất đoàn kết, cửa quyền, quan liêu và những hoạt động khác vi phạm dân chủ, kỷ cương, nề nếp trong nhà trường.

Thực hiện đúng những quy định trong Pháp lệnh Cán bộ Công chức, Pháp lệnh Chống tham nhũng, Pháp lệnh Thực hành tiết kiệm. Giữ gìn phẩm chất, uy tín, danh dự của nhà giáo, cán bộ công chức, tôn trọng đồng nghiệp và người học; bảo vệ uy tín của nhà trường (1, Điều 6).

Những việc nhà giáo, cán bộ, công chức được biết, tham gia ý kiến, giám sát kiểm tra thông qua hình thức dân chủ trực tiếp, hoặc thông qua các tổ chức, đoàn thể trong nhà trường bao gồm: Những chủ trương, chính sách, chế độ của Đảng và Nhà nước đối với nhà giáo, cán bộ, công chức; Những quy định về sử dụng tài sản, xây dựng cơ sở vật chất của nhà trường; Việc giải quyết đơn thư khiếu nại, tố cáo theo quy định của Luật Khiếu nại, tố cáo; Công khai các khoản đóng góp của người học, việc sử dụng kinh phí và chấp hành chế độ thu chi, quyết toán theo quy định hiện hành; Giải quyết các chế độ, quyền lợi, đời sống vật chất, tinh thần cho nhà

giáo, cán bộ, công chức, cho người học; Việc thực hiện thi tuyển dụng, thi nâng ngạch công chức, nâng bậc lương, chuyển, điều động, đề bạt, khen thưởng, kỷ luật; Những vấn đề tuyển sinh và thực hiện quy chế thi từng năm học; Báo cáo sơ kết, tổng kết, nhận xét, đánh giá công chức hàng năm (1, Điều 7).

4. Đối với người học

Người học phải được biết những nội dung sau: Chủ trương, chế độ, chính sách của Nhà nước, của Ngành và những quy định của nhà trường đối với người học; Kế hoạch tuyển sinh, kế hoạch đào tạo của nhà trường hàng năm; Những thông tin có liên quan đến học tập, rèn luyện, sinh hoạt và các khoản đóng góp theo quy định; Chủ trương, kế hoạch tổ chức cho người học phấn đấu trở thành đảng viên Đảng Cộng sản Việt Nam, gia nhập các tổ chức, các đoàn thể trong nhà trường (1, Điều 8).

Những việc người học được tham gia ý kiến: Nội dung, quy định của nhà trường có liên quan đến người học; Tổ chức phong trào thi đua và các hoạt động khác trong nhà trường có liên quan đến người học; Việc tổ chức giảng dạy, học tập trong nhà trường có liên quan đến quyền lợi học tập của người học.

III. Việc thực hiện dân chủ trong giáo dục đại học ở nước ta hiện nay

Chỉ thị số 296/CT-TTg về đổi mới quản lý giáo dục đại học giai đoạn 2010-2012 được Thủ tướng Chính phủ ký ban hành ngày 27/2/2010, trong đó nhấn mạnh, coi việc đổi mới quản lý giáo dục đại học là khâu đột phá để tạo sự đổi mới toàn diện của giáo dục đại học; phát

triển quy mô giáo dục đại học phải đi đôi với đảm bảo chất lượng đào tạo; kiên quyết chấm dứt tình trạng không kiểm soát được chất lượng đào tạo; cần tạo ra cơ chế và động lực trong quản lý nhà nước và quản lý của các cơ sở đào tạo để thực hiện mục tiêu đảm bảo nâng cao chất lượng đào tạo.

Điều 39 - Luật Giáo dục 2005 quy định: Mục tiêu giáo dục đại học là đào tạo người học có phẩm chất chính trị, đạo đức, có ý thức phục vụ nhân dân, có kiến thức và năng lực thực hành nghề nghiệp tương xứng với trình độ đào tạo, có sức khỏe, đáp ứng yêu cầu xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Việc thực hiện Quy chế dân chủ trong nhà trường ở các trường đại học những năm qua đã tạo ra luồng gió mới thúc đẩy sự nghiệp giáo dục, chấn hưng đất nước, đấu tranh chống tệ quan liêu, tham nhũng. Cùng với đó là việc tăng cường vai trò lãnh đạo của các cấp ủy đảng, đề cao trách nhiệm của đội ngũ cán bộ, đảng viên, công đoàn và các đoàn thể trong trường học trong việc thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở. Và đây cũng chính là động lực cho các phong trào hoạt động của các tổ chức trong nhà trường. Việc tổ chức thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở tại các trường đại học, trên thực tế, đã mang lại sự đổi mới quan điểm và phong cách lãnh đạo theo hướng phát huy tinh thần dân chủ bàn bạc đối với cán bộ, công nhân viên chức trong nhà trường.

Cùng với việc thực hiện dân chủ, phong cách sinh hoạt, học thuật cũng cởi mở, dân chủ hơn. Những tín hiệu đáng mừng có thể nhận thấy là: Sinh viên có thể ngồi và nói lên ý kiến của

mình với giáo viên; Sinh viên mạnh dạn vấn hỏi những vấn đề họ còn băn khoăn ngay trong lớp học, có sinh viên thậm chí thẳng thắn tranh luận tay đôi với thầy; Sinh viên có thể phản ứng với thầy cô một cách gay gắt và ngay tức thời nếu các thầy không chuẩn mực và công tâm,...

Song bên cạnh đó, cũng còn nhiều vấn đề đáng bàn, có thể gọi là những quan niệm sai lệch về dân chủ ở một bộ phận không nhỏ sinh viên và giảng viên. Đó là sự thoải mái một cách thái quá trong cách ăn mặc, sự tự do yêu đương trong lớp học, thậm chí ngồi cạnh nhau và bày tỏ tình cảm công khai trước tập thể mà không mấy ngại ngùng của sinh viên. Hiện tượng sinh viên thể hiện sự vô lễ, thiếu văn hóa cũng không phải là hiếm gặp. Nhiều sinh viên gặp thầy cô không chào, ăn nói cộc lốc, ăn mặc lơ lửng trong lớp học, yêu đương thiếu khiếm nhã, đánh nhau trên giảng đường, nói tục, chửi bậy. Bên cạnh đó, còn tình trạng đi học muộn, nghỉ học đi chơi, xin ra ngoài một cách tùy tiện, nói chuyện hay làm việc riêng trong giờ học, thiếu tôn trọng không khí chung của tập thể...

Cả giảng viên và sinh viên không nên nhầm lẫn dân chủ với tự do vô chính phủ, cũng không nên mượn cố dân chủ để làm những việc trái nguyên tắc, vô lối làm ảnh hưởng đến sự lành mạnh của giảng đường vốn phải là một môi trường văn hóa thực sự.

Tóm lại, cách mạng là sự nghiệp của quần chúng - đây là sách lược mà Đảng ta và nhân dân ta vận dụng thành công trong sự nghiệp chống ngoại xâm bảo vệ Tổ quốc. Trong bối cảnh toàn cầu hoá hiện nay, muốn đạt được những thành quả to lớn trong sự nghiệp giáo dục, chúng ta phải phát huy được sức mạnh, trí tuệ của cả cộng đồng, nhưng trước hết là những người trong ngành, trong việc phát huy dân chủ thật sự. Đó là cách góp phần xây dựng đất nước theo mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh", đào tạo lớp lớp các thế hệ tương lai của Tổ quốc, đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, đưa hệ thống giáo dục nói chung và giáo dục đại học nói riêng của nước ta sánh vai với nền giáo dục của các nước phát triển trên thế giới, như lòng mong mỏi của Chủ tịch Hồ Chí Minh lúc sinh thời.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và đào tạo. Quy chế dân chủ trong hoạt động của nhà trường (Ban hành kèm theo Quyết định 04/2000/QĐ-BGD&ĐT, ngày 1/3/2000 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục).
2. Quy chế dân chủ ở cơ sở. H.: Lao động, 2000.
3. V.I. Lenin toàn tập, Tập 41. M: Tiến bộ, 1978.